

Essästik och litterär kritik levandegör aspekter av sitt material – litteratur i någon form, politik, filosofi, en iakttagelse, konst i alla dess uppenbarelsen – och kan placera sig på olika avstånd från det skrivande subjektet, det läsande eller det omskrivna, kanske framskrivna.

Var överskrider det skrivna de mer eller mindre definierade genrens gränser? Essäformen står fri från de akademiska kraven på otvetydighet, på nitisk redovisning av källmaterial, forskningsfält och metod, trots att den kan vara hypotesdriven, bygga på systematiska efterforskningar, redovisa fakta och komma fram till slutsatser, liksom den kan vara skriven av ett akademiskt subjekt med alla dess verktyg. Essän kan prova sin form, vara antydande, oavslutad, mumlande, narrativ, anekdotisk, arkaiserande, manifesterande, fragmentarisk, didaktisk, och så vidare, beroende på de preferenser som författaren låter styra.

Med det här numret av Kritiker, som är komponerat och sammanställt av oss i redaktionsrådet, har vi velat få syn på möjliga kritiska förhållningssätt, både i visuella uttryck och i den skrivna essästikens mångskiftande och elastiska genre.

Genom numret löper konstverket av den danska konstnären Karin Hald. Verket består av ett antal använda pappersrullar från ett tidningstryckeri på vilka all överflödigt färg efter veckans tidningstryck sugits upp som ett led i rengöringen av maskinerna. Textens oläsliga närvaro, spåret eller spöket, det bortskrapade eller borttvättade, bildar en ny text, i en spänning mellan den flyktiga dagsaktuella nyhetsrapportering som är verkets materiella grund och den nästan museala balsamering som den behandlas med i verket. Här samsas en kritisk blick såväl på temporalitet i relation till skrift som till relationen mellan läslighet och oläslighet, betydelse och meningslöshet.

Hvorfor lese og stadig vende tilbake til en forfatter med en livsfiendtlig innstilling? Burde vi slutte å lese Stig Sæterbakken? Numret har generert ikke mindre än två texter om den norske författaren och essäisten som sägs ha påverkat en hel generation med sitt skrivande och som fortsätter att hitta nya läsare sedan hans alltför tidiga bortgång år 2013. Martin Bastkjær gör en omläsning av Sæterbakkens essäer för detta nummer. Stillet over for egne smertefulde erfaringer forsøger han at forstå sit ambivalente forhold til Sæterbakkens forfatterskab; hvorfor anfægter det ham, og hvorfor kan han alligevel ikke helt slippe det. Numrets andra essä om Sæterbakken är skriven av Kenneth Moe som menar att de böcker som vi omger oss med har avgörande betydelse för det liv vi kommer att leva, varmed hans verk får betraktas som riskabel läsning.

I Ragnhild Eskelands essayistiske romanutdrag synes ein intensitet av keisemd, sinne, vilje til språk og liv. Tanken er noko organisk her. Den kjenslemessige erkjenninga er på full styrke. Og litteraturen er også verkelegheit i dette universet, den er konkret erfaring for jeg-et. Det er morsomt, følsomt, fragmentert og paradoksalt heilhetsskapande. Det handlar om å vera ein kropp i verda. Ein lesande og tenkande og sukkersjuk kropp.

Anders Abildgaard arbejder med nogle fantastiske spring; fra note, citat over i egen skrift. Det mimer et guattariansk spil; afsenderen (forfatteren) er ligesom forsvundet ned i teksten — der er ingen tydelig afsender (forfatteren), intet forførende subjekt, som med pisk dikterer læseren. Det er som om Abildgaard udelukkende smider små anstrøg ud til en samletthed, hvor tænkning og fiktion går u-pænt hånd i hånd. Uden at skulle vejlede i et spekulativt filosofi-rum. Uden at skulle pege.

Ulrika Nielsen bidrar med en essä om Catharina Gripenbergs författarskap. I Gripenbergs lyrik ser hon en exakthet i vilken allt står på spel. Gripenbergs författarskap beskrivs som en ”livräddande verksamhet” där diktens polyfona subjekt hela tiden omformuleras. Och inte minst

belyser Nielsen den plats i språket och verkligheten som Gripenberg skriver ifrån – platsen u t a n f ö r – vilken ständigt måste upprättas på nytt, existensbevarelse-driftens plats, frigörelsens plats, förlustens plats.

I Azar Alsharifs kollage samsas en stark känsla för bildkritik och poetiskt språk. Genom ett omsorgsfullt och precist monterande av approprierat material riktas uppmärksamheten mot bildens, och i synnerhet reklamens, begärsspråk. Laddningen mellan de olika bildelementens betydelse och form skapar friktioner, affiniteter, förskjutningar och nya läsningar som både avslöjar och återförtrollar bildens inneboende förmåga att förföra och manipulera.

Ann-Marie Tung Hermelin skriver om essäjägets ursprung i modersrelationen. I en en associativ dialog med de självscensättande aspekterna av Marguerite Duras och Suzanne Brøggers författarskap, ser hon att deras alter egon intar en essäistisk position i deras böcker. Essän belyser hur en problematisk modersrelation kan leda till en essäistisk författarhållning och ett personligt behov av att välja en omgärdande en plats för sitt skrivande. Kanske kan den platsen tänkas som en ersättning eller möjlighet att mödra sitt jag.

Heidi von Wright medverkar i numret med en dagbok från ett poesiresidens, eller åtminstone något som liknar en dagbok: den faller sönder i poesi, dagarna färgas av drömmar. Hon skriver – och avbryter sig. I drömmen springer hon efter en flyende bok, vagt medveten om att hon aldrig kommer att fånga den.

Margherita Peveres *Herbarium* är en serie av sju botaniska ark som eroderat kraftigt och snarare liknar skuggbilder av naturen än en vetenskaplig växtsamling. Herbariet, med arter från den adriatiska kusten, har tidigare tillhört en marinbiolog. Pevere har i sin tur räddat samlingen från att kastas bort och fixerat arken i sitt söndervittrade skick. Genom den biologiska processen har suggestiva, vackra mönster framträtt i hålen från växtkropparna. Kanske kan *Herbarium* förstås som en kritisk hållning till samlandet och kategoriserandet: arken blir en påminnelse om hur naturens processer ignorerar människans försök att klassificera och koda världen. *Herbarium* väcker samtidigt frågor om vem som är skaparen av ett konstverk. Är det i detta fall naturen, marinbiologen eller konstnären? Mikroorganismerna och insekterna som har bildat de eroderade mönstren? Eller är det tiden?

”Vi är i vår egen tunnel på ett tåg som är i en annan tunnel och det enda jag ser är hans ansikte och det enda han ser, är jag säker på, är mitt – ett

ansikte som i många avseenden är samma ansikte.” Så skriver Khashayar Naderehvandi i sin essä. Två bröder skriker på varandra på ett tåg i en främmande stad, på ett språk som är främmande för deras medresenärer, i konflikt om hur främmande den ena talar sitt modersmål, ett språk som de bara delvis använder och som på så sätt delvis är främmande för dem själva, men samtidigt det mest egna. I Naderehvandis essä uppdagas hur en tillsynes alldaglig konflikt mellan två bröder rymmer en betydligt mer omfattande, som i kritisk bemärkelse angår var och en.

De litterära tidskrifterna bildar vetande arkiv åt sin samtid och för framtiden. Medan nyhetsmediernas kulturredaktioner krymper ökar Kritikerns och liknande tidskrifters nödvändighet genom att skapa korrespondenser och ge utrymme för det möjligas konst.

Kritiker har funnits i tio år nu, lite drygt. Detta är vårt jubileumsnummer.